

แพะนมเพิ่มรายได้

กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การเลี้ยงแพะ

การเลี้ยงแพะในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเลี้ยงปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ลักษณะการเลี้ยงของเกษตรกรยังขาดการใช้หลักวิชาการ มักจะเข้าใจว่าแพะสามารถหากินเองได้เก่งถึงกับมีคำกล่าวที่ว่าแพะเป็นสัตว์ล้างโลก กินทุกอย่างที่ขวางหน้าหรือเปรียบแพะเป็นเทศบาลเก็บขยะข้างถนน เนื่องจากเห็นแพะเที่ยวหากินเศษพืชผัก เปลือกผลไม้ กระจาด หรือแม้ถุงพลาสติกที่ทิ้งอยู่ในตลาดสด ซึ่งความจริงแล้วแพะเป็นสัตว์ที่ช่างเลือกกินส่วนใบและยอดอ่อน แต่จะไม่กินส่วนก้านหรือลำต้น หากผู้เลี้ยงไม่เอาใจใส่ปรับปรุงการเลี้ยงให้ถูกต้องนั้น ผลตอบแทนจากแพะจะน้อยลงเป็นเงาตามตัว เช่น สุขภาพทั่วไปไม่สมบูรณ์ ให้ลูกตัวเดียวแทนที่จะเกิดลูกแฝด อัตราการตายของลูกระยะก่อนหย่านมสูง เป็นต้น

ข้อดีในการเลี้ยงแพะ

- ให้ผลผลิตและผลตอบแทนเร็วกว่าการเลี้ยงโค
- หากินเก่ง กินพืชใบไม้ได้หลายชนิด
- ทนทานต่อทุกสภาพภูมิอากาศ
- ขนาดตัวเล็ก ใช้พื้นที่น้อย เลี้ยงดูง่าย
- ให้ผลผลิต เนื้อ นม หนัง ขน

พันธุ์แพะ

กรมปศุสัตว์ วิจัยปรับปรุงพันธุ์แพะที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ทั้งพันธุ์แท้และลูกผสมเพื่อให้โตเร็ว เพิ่มผลผลิตและคุณภาพเนื้อนม ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ดังนี้

1) **แพะพันธุ์แองโกลนูเบียน (Anglonubian)** เป็นแพะที่ให้ทั้งเนื้อและนมมีหลายสี ทั้งสีเดียวในตัวหรือมีสีต่างปน สันจมูกมีลักษณะเป็นเส้นโค้ง ใบหูยาวปรกกลม

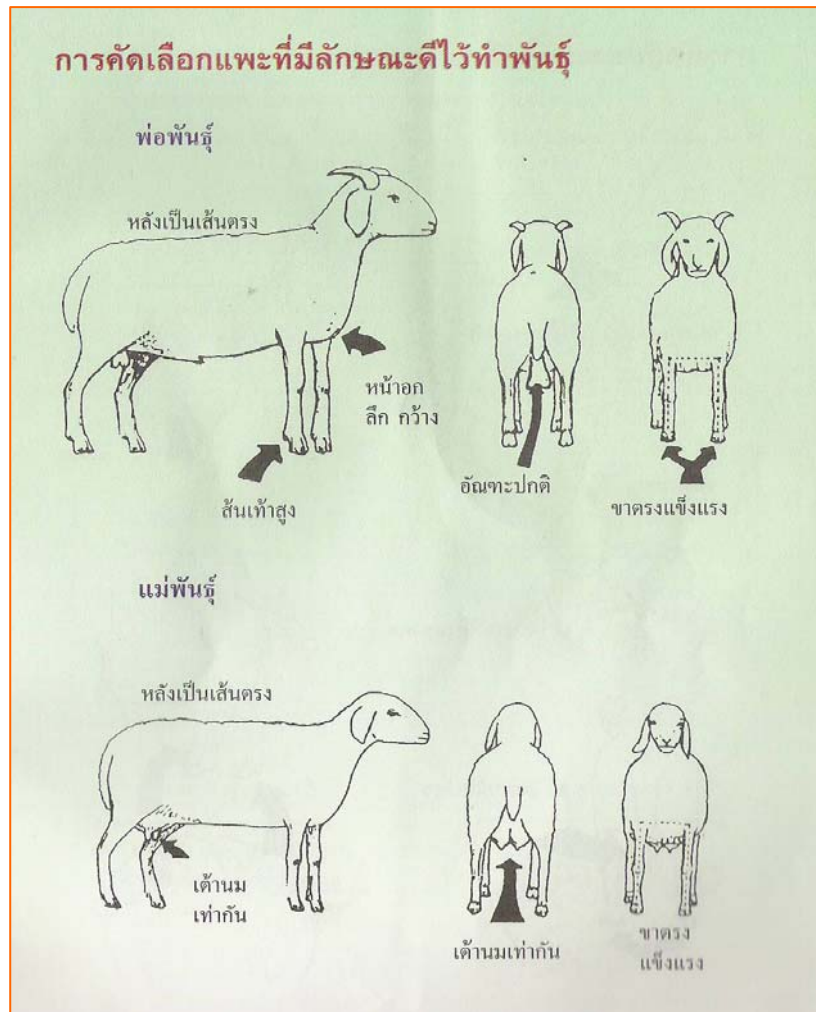

2) **แพะพันธุ์ซานเนน (Saanen)** มีสีขาวทั้งตัว ใบเล็กหูตั้ง หน้าตรง

3) **แพะพันธุ์หลาวซาน (Laoshan)** เป็นแพะที่มาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีลักษณะคล้ายแพะพันธุ์ซานเนน

การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์แพะ

พฤติกรรมที่แตกต่างระหว่างแพะกับแกะ

- 1) แพะมีนิสัยชอบปีน กินใบไม้ เปลือกไม้ ต่างจากแกะซึ่งชอบเล็มหญ้าในทุ่งที่โล่งเตียน
- 2) แพะสามารถอยู่ในพื้นที่ชุ่มชื้นและร้อนได้ดีกว่า
- 3) แพะสามารถปีน กระโถดขี้ม หรือแม้แต่การขุดดินมุดรูได้
- 4) แพะฉลาดกว่าแกะ หันหน้าเข้าสู่กับศัตรู ขณะที่แกะจะวิ่งหนีศัตรู
- 5) แพะพ่อพันธุ์จะดึงดูดความสนใจจากตัวเมีย โดยการปัสสาวะรดที่ขาหน้า ท้อง ออก และเครา

นิสัยการกินอาหารของแพะ

แพะ เป็นสัตว์ที่คล่องแคล่ว หากินเก่ง สามารถกินใบไม้ตามพุ่มไม้ที่มีหนามได้เป็นอย่างดี ทนต่อรสขมได้ดี แพะมักจะชอบออกหากินอาหารเองมากกว่า ชอบกินใบไม้มากกว่ากินหญ้า เลือกกินอาหารที่อยู่สูงกว่าระดับพื้นดินและไม่ชอบกินอาหารอย่างเดียวยาวเป็นเวลานานติดต่อกัน

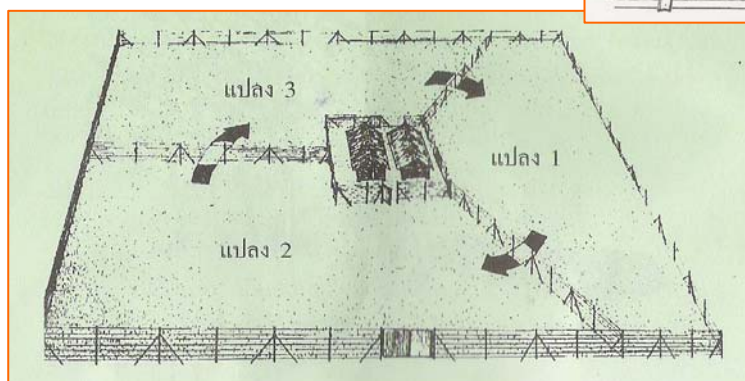
พฤติกรรมการกินเมื่อเลี้ยงปล่อยแพะเล็ม

1. แพะจะเดินหากินอาหารได้ไกลถึงวันละ 6-8 กม.
2. แพะเลือกกินไม้พุ่ม 72% หญ้า 28%

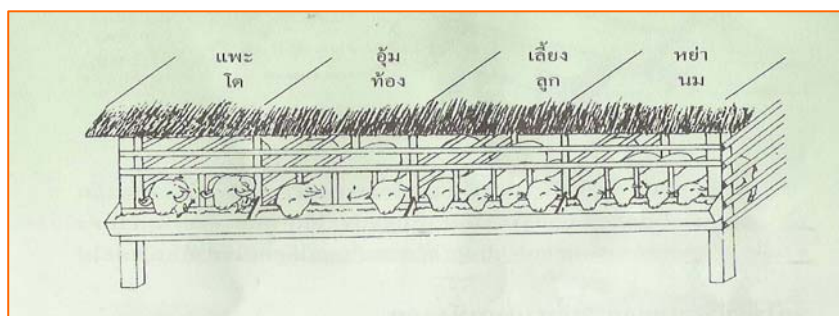
การตัดใบไม้ให้กิน

1. การตัดใบไม้ให้กินไม่ควรเกิน 1 ใน 3 ของหญ้า
2. การตัดกิ่งไม้ควรเลือกกิ่งที่มีใบมากๆ ใบไม้แก่เกินไป
3. ควรตัดใบพืชตระกูลถั่ว เช่น ใบกระถิน แคน ทองหลวง ให้สัตว์ที่อ้วนท้อง หรือกำลังเลี้ยงลูก

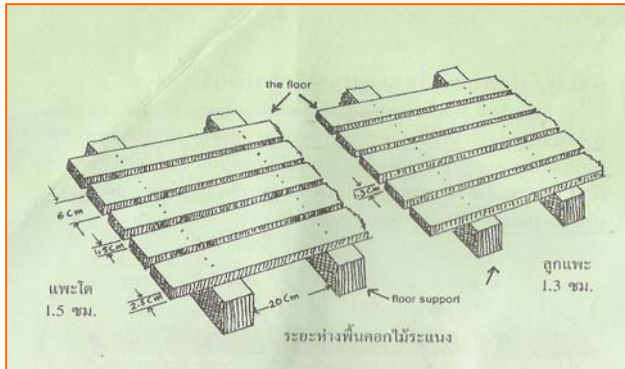

การเตรียมสถานที่และอุปกรณ์การเลี้ยง

โรงเรือน ควรทำคอกให้อยู่ มีหลังคากันแดดและฝน ยกพื้นสูง เพื่อทำความสะอาดง่าย มีที่ใส่น้ำและอาหาร ความยาวรางอาหารมีพอให้แพะกินได้ครบทุกตัว และมีที่แบ่งกันเพื่อกันตัวอื่นที่แข็งแรงกว่าแย่งอาหาร และถ้าเป็นไปได้ควรแบ่งกันคอกสำหรับเลี้ยงแพะโต แพะเล็ก แม่อ้วนท้อง แม่เลี้ยงลูกหรือคอกลูกแพะ

พื้นคอก ทำเป็นไม้ระแนงในแพะโตมีความห่าง 1.5 ซม. แพะเล็ก 1.3 ซม. เพื่อให้มูลและปัสสาวะลงดิน พื้นคอกจะได้แห้งและสะอาด รวมทั้งช่วยป้องกันพยาธิที่อาจติดออกมาที่มูลได้ และเก็บมูลได้คอกใช้ทำเป็นปุ๋ยต่อไป

การจัดการเลี้ยงดู

ช่วงวัยเจริญพันธุ์ (ระยะการเปิดสัด)

แพะเริ่มวัยเจริญพันธุ์เมื่ออายุ 3-4 เดือน ตัวเมียจะเป็นสัดยอมให้ตัวผู้ขึ้นทับผสมพันธุ์ได้ ควรแยกลูกตัวเมียออกไปเลี้ยงเฉพาะในคอกตัวเมีย และจะให้ผสมพันธุ์กันเมื่ออายุ 8 เดือนขึ้นไป เพื่อให้พ่อแม่มีความสมบูรณ์พันธุ์ก่อนมีจะนั้นอาจทำให้ตัวแม่ไม่พร้อมเลี้ยงลูกนํ้ามน้อย ลูกที่เกิดอาจตัวเล็กแคระแกร็นและอ่อนแอตายได้

ลักษณะการเป็นสัดของแม่แพะสังเกตดูได้จาก

- อวัยวะเพศบวมแดง ชุ่มชื้น และอุ่น
- กระดิกหางบ่อยขึ้น
- จะยืนเงียบเมื่อตัวผู้หรือตัวอื่นมาขึ้นประกบติด
- ไม่ค่อยอยู่สุขกระวนกระวาย และไม่ยอมกินอาหารแม่แพะมีระยะห่างการเป็นสัด 21 ± 2 วัน

ช่วงการผสมพันธุ์

เมื่อเห็นแม่แพะเป็นสัดแล้ว ระยะที่เหมาะสมให้ตัวผู้ขึ้นทับคือ 12-18 ชั่วโมง หลังจากให้เห็นอาการเป็นสัด

อัตราส่วนการผสม

- พ่อหนุ่ม 1 ตัว ต่อแม่ 10-15 ตัว
- พ่ออายุ 2 ปีขึ้นไป 1 ตัว ต่อแม่ 20-30 ตัว

ช่วงอายุการอุ้มท้อง (ระยะอุ้มท้อง 150 วัน)

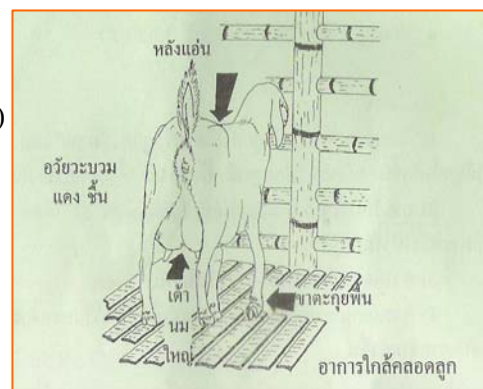
สังเกตดูว่าแม่แพะอุ้มท้องหรือไม่ โดย

- ไม่แสดงอาการเป็นสัดอีกหลังจากผสมพันธุ์ไปแล้ว 17-21 วัน
- ท้องขยายใหญ่ขึ้นตามลำดับ
- เต้านมและหัวนมขยายใหญ่ขึ้นจากเดิม

ช่วงการคลอดลูก

ลักษณะอาการใกล้คลอดลูกของแม่แพะสังเกตจาก

- สะโพกเริ่มขยาย หลังแอ่นลง (เพราะท้องหนักขึ้น)
- เต้านมขยายใหญ่มากขึ้นและหัวนมเต่ง
- อวัยวะบวมแดง และชุ่มชื้น
- จะไม่นอน แต่ลุกขึ้น เอาเท้าตะกุกพื้นคอก
- ความอยากอาหารลดลง

การเตรียมตัวก่อนแม่คลอด

- ควรหาคนที่สะอาด และพื้นไม่ชื้นแฉะ
- ควรมีฟางแห้งรองพื้นให้ความอบอุ่นลูก
- ควรมีทิชเชอร์ไอโอดีนทาแผลที่ตัดสายสะดือ

ท่าคลอดลูกที่ปกติ ลูกจะเอาเท้าหน้าทั้ง 2 ข้างออก หรืออาจจะเอาเท้าหลังทั้ง 2 ข้างออก

ท่าคลอดลูกที่ผิดปกติ เอาเท้าออกข้างเดียวอีกข้างพับอยู่ด้านใน อาจทำให้มีปัญหาการคลอดยาก

การช่วยท่าคลอด

หากลูกคลอดผิดท่า หลังจากปล่อยให้แม่คลอดเองแล้ว ใน 1 ชั่วโมง ลูกยังไม่คลอดออกมา อาจช่วยท่าคลอด ดังนี้

- ตัดเล็บมือให้สั้นและลับคม ล้างมือให้สะอาดด้วยสบู่
- ล้างบริเวณอวัยวะเพศ/ด้านท้ายให้สะอาดด้วยสบู่
- ค่อยๆ ใช้มือล้วงเข้าไปในอวัยวะเพศ
- เมื่อลูกออกมาแล้ว เช็ดเมื่อกบริเวณปาก จมูก เพื่อกระตุ้นให้ลูกหายใจแล้วปล่อยให้แม่เลียตัวลูก

การเลี้ยงดูลูกช่วงแรกเกิด

ควรให้ลูกได้กินน้ำนมเหลืองจากแม่ทันที ถ้าหากลูกอ่อนแอ อาจรีดนมแม่ใส่ขวดนมหรือหลอดฉีดยา แล้วนำมาป้อนลูกด้วยตนเอง

การเลี้ยงดูลูกช่วงก่อนหย่านม

- ควรดูแลเรื่องความสะอาดทั้งอาหารและพื้นคอก ป้องกันลูกขี้ไหล
- ควรให้ลูกได้หัดกินหญ้าและอาหารเสริมตั้งแต่อายุ 3 - 4 สัปดาห์
- ลูกที่หย่านมแม่แล้ว ลูกตัวเมียควรเลี้ยงแยกออกจากตัวผู้ เพื่อป้องกันการผสม

กันเอง เนื่องจากแพะเป็นสัตว์เร็วในช่วง 4 - 6 เดือน หากปล่อยให้ผสมกันเองตั้งแต่เล็กจะทำให้แคะแกระัน และลูกอ่อนแอตาย

การดูแลสุขภาพของแพะ

1. กำจัดพยาธิภายนอก ได้แก่ เห็บ เหา และไร ซึ่งทำให้ตัวสัตว์รำคาญ ป้องกันและแก้ไข โดยอาบน้ำและฉีดพ่นลำตัวด้วยยากำจัดพยาธิภายนอก
2. กำจัดพยาธิภายใน ได้แก่ พยาธิตัวกลม ตัวตืด และพยาธิใบไม้ในตับ ซึ่งพยาธินี้จะทำให้ซูบผอม ขนและผิวหนังหยาบกร้าน ท้องเสีย ป้องกันแก้ไขโดยปกติถ่ายพยาธิแพะทุก 3 เดือน แต่ถ้าพบว่าบริเวณที่เลี้ยงแพะมีพยาธิชุกชุม ให้ถ่ายพยาธิทุก 1 เดือน

3. การป้องกันโรคระบาด ได้แก่ โรคปากและเท้าเปื่อยโดยฉีดวัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรมที่กรมปศุสัตว์กำหนดทุกปี

โรคแพะที่สำคัญ

1. ท้องอืด

สาเหตุ เกิดก๊าซจากการหมักในกระเพาะอาหารเนื่องจากกินหญ้าอ่อนหรือพืชใบอ่อน ถั่วมากเกินไป
อาการ กระเพาะอาหารพองลมขึ้นทำให้สวาปทางซ้ายของแพะป่องขึ้น
การป้องกัน - ไม่ควรให้แพะกินหญ้าหรือพืชตระกูลถั่วที่ขึ้นเกินไป
- หลีกเลี่ยงอย่าให้แพะกินพืชเป็นพิษ เช่น มันสำปะหลังหรือไมยราบยักษ์

2. ปอดบวม

สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย
อาการ จมูกแห้ง ขนลุก มีไข้ ซึม เบื่ออาหาร หายใจหอบ มีน้ำมูกข้น ไอ
การป้องกัน ปรับปรุงโรงเรือนให้อบอุ่น อย่าให้ลมโกรก ฝนสาด
การรักษาและควบคุม ใช้อาปฏิชีวนะโดยการฉีด 3 วันติดต่อกัน เช่น ไทโลซิน คลอแรมเฟนิคอน เตตราซัยคลิน เป็นต้น

3. โรคบิด

สาเหตุ เกิดจากเชื้อโปรโตซัวในลำไส้
อาการ แพะถ่ายเหลวอาจมีมูกเลือดปน ผอม ท้องเสีย หลังโกง
การป้องกัน - อย่าให้แปลงหญ้าขึ้นแฉะ
- ไม่ล่ามแพะซ้ำที่เดิม
การรักษาและควบคุม ใช้อาในกลุ่มทัลทาซูลิด กรอกให้กิน

4. โรคปากและเท้าเปื่อย

สาเหตุ เกิดจากเชื้อไวรัส
อาการ เกิดมีตุ่มพองที่ไรกีบ ริมฝีปากและเหงือกทำให้เดินขากะเผลกและน้ำลายไหล แต่อาการจะไม่เด่นชัดเหมือนในโค - กระบือ
การป้องกันรักษาและควบคุม
- ดูแลสุขาภิบาล
- ใช้อาเสริมวิตามินบี 12 1 ครั้ง
- แยกขังแพะที่ป่วยและรักษาให้หาย
- ให้อาฉีดวัคซีนป้องกันทุก 6 เดือน

5. โรคแท้งติดต่อ

สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย

อาการ แม่แพะมักจะแท้งลูกระยะสุดท้ายของการท้อง (อายุตั้งท้อง 110-120 วัน) แพะตัวผู้จะมีอาการ ลูกอ้วนทะบวมอักเสบ เมื่อหายอักเสบจะลีบเล็กและแพร์เชื้อ คนติดต่อโรคนี้ได้

การป้องกันรักษาและควบคุม

- ทำการเจาะเลือดตรวจตัวเป็นโรคเพื่อทำลายประจำปี
- ใช้ฟอพันธุ์ที่ผ่านการตรวจโรคแล้วเท่านั้น

ผลตอบแทน

การลงทุน

- แม่แพะนมอายุ 8 เดือนจำนวน 5 ตัวๆละ 5,000 บาท	25,000 บาท
- ค่าโรงเรือน ขนาด 4x8 เมตร	10,000 บาท
- ค่าอาหารข้น ตัวละ 0.5 กก./ตัว/วัน กก.ละ 12 บาท 3 ปี	32,850 บาท
- ค่าเวชภัณฑ์ ตัวละ 100 บาท	500 บาท
รวม	<u>68,350 บาท</u>

ผลผลิต

- ปีที่ 1 แม่แพะให้ลูกแม่ละ 1 ตัว ได้ลูกแพะ 5 ตัว น้านมแม่ละ 30 ลิตร เป็น 150 ลิตร	
- ปีที่ 2 แม่แพะให้ลูกแม่ละ 3 ตัว ได้ลูกแพะ 15 ตัว น้านมแม่ละ 60 ลิตร เป็น 300 ลิตร	
- ปีที่ 3 แม่แพะให้ลูกแม่ละ 3 ตัว ได้ลูกแพะ 15 ตัว น้านมแม่ละ 60 ลิตร เป็น 300 ลิตร	
รวม 3 ปี ได้ลูก 35 ตัวๆละ 2,000 บาท เป็นเงิน	70,000 บาท
ได้นม 750 ลิตรๆละ 40 บาท เป็นเงิน	30,000 บาท
รวม	<u>100,000 บาท</u>

ดังนั้น ในปีที่ 3 สามารถได้ทุนคืนและมีกำไร